

STUDIES

Isma'īl Salīm 'Abd al-'Al, *Ibn Kathīr wa-manhajuh fi l-tafsīr*, Cairo 1984; Norman Calder, *Tafsīr from Ṭabarī to Ibn Kathīr*. Problems in the description of a genre, illustrated with reference to the story of Abraham, in Gerald R. Hawting and Abdul Kader A. Shareef (eds.), *Approaches to the Qur'ān* (London 1993), 101–40; Muḥammad b. 'Abdallāh b. Ṣāliḥ Fāliḥ, *Ḥayāt Ibn Kathīr wa-kitābuhu tafsīr al-Qur'ān al-'azīm*, Riyadh 2004; Gautier H.A. Juynboll, al-Mizzī, Djamāl al-Dīn Abū'l-Ḥadjdjādī Yūsuf b. al-Zakī 'Abd al-Raḥmān b. Yūsuf al-Kalbī al-Ḳuḍā'i, *EI2*; Henri Laoust, Ibn Kathīr, *EI2*; Henri Laoust, Ibn Kathīr historien, *Arabica* 2 (1955), 42–88; Henri Laoust, La biographie d'Ibn Taimīya d'après Ibn Kaṭīr, *BEO* 9 (1942–5), 115–62; Younus Y. Mirza, *Ibn Kathīr (d. 774/1373). His intellectual circle, major works and Qur'ānic exegesis*, Ph.D. diss., Georgetown University 2012; Younus Y. Mirza, Was Ibn Kathīr the “spokesperson” for Ibn Taymiyya? Jonah as a prophet of obedience, *Journal of Quranic Studies* 16 (2014), 1–19; Younus Y. Mirza, Ishmael as Abraham's sacrifice. Ibn Taymiyya and Ibn Kathīr on the intended victim, *Islam and Christian-Muslim Relations* 24 (2013), 277–98; Younus Y. Mirza, Remember the *umm al-walad*, in Matthew S. Gordon and Kathryn Hain (eds.), *Concubines and courtesans. Women, slavery and social mobility in the Islamic world*, Oxford 2016; Mas'ūd al-Raḥmān Khān Nadwī, *al-Imām Ibn Kathīr. Siratuh wa-mu'allafatuh wa-manhajuh fi kitāb al-ta'rikh*, Damascus 1999; Erik Ohlander, Ibn Kathīr, in Joseph E. Lowry and Devin J. Stewart (eds.), *Essays in Arabic literary biography* (Wiesbaden 2009), 147–59; Walid Saleh, *The formation of the classical tafsīr tradition. The Qur'ān commentary of al-Tha'labī (d. 427/1035)*, Leiden 2004; Walid Saleh, Ibn Taymiyya and the rise of radical hermeneutics. An analysis of an introduction to the foundations of Qur'ānic exegesis, in Yossef Rapoport and Shahab Ahmed (eds.), *Ibn Taymiyya and his times* (Karachi 2010), 123–62; 'Adnān b. Muḥammad b. 'Abdallāh Āl Shalash, *al-Imām Ibn Kathīr wa-atharuh fi 'ilm al-ḥadīth riwāyā wa-dirāyā. Ma' dirāsa manhajīyya taṭbiqīyya 'alā tafsīr al-Qur'ān al-'azīm*, Amman 2005; Rebecca R. Williams, Ibn Kathīr, in John L. Esposito (ed.), *The Oxford encyclopaedia of the Islamic world online*; Rebecca R. Williams, *Muhammad and the supernatural. Medieval Arab views*, London 2013.

YOUNUS Y. MIRZA

Ibn Khafif

Abū 'Abdallāh Muḥammad b. Khafif b. Isfakshādh (Iskafshādh) al-Ḍabbī al-Shīrāzī (c.268–371/882–982), known as **Ibn Khafif**, was a Ṣūfī, ascetic, and prolific writer of Shirazi origin with an Ash'arī orientation. By virtue of his many encounters with the great masters, his immense achievements, and his long life, he was considered the “seal of Ṣūfism” (*khātam al-ṣūfiyya*; Junayd, 38–9).

1. LIFE

His mother was of Nishāpūrī descent, and his father, mostly absent, served as a Daylamī commander in the army of the Ṣaffārid 'Amr b. Layth (r. 265–87/879–900) (al-Daylamī, *Sīrat*, 9) (the Ṣaffārids ruled 247/861 to 393/1003, and the centre of their power was in Sistan, with an empire extending at times into Persia and eastern Afghanistan; the Daylamīs inhabited the mountainous regions of northern Iran, on the southern coast of the Caspian Sea, and were long employed as soldiers). Among the principal features of his spiritual method were renunciation, fasting, prayer, poverty, and a literalist observance of the Prophet's Sunna (cf. Junayd, 44f.).

The main source on his life is the biography compiled by his disciple al-Daylamī (fl. late fourth/tenth century), extant as a Persian translation (presumed Arabic title *Sīrat Muḥammad b. Khafif*) by Ibn Junayd Shīrāzī (eighth/fourteenth century; note that this a different person from the Junayd, who wrote after 791/1387, who is the author of *Shadd al-izār*) titled *Sīrat-i Abū 'Abdallāh b. al-Khafif al-Shīrāzī*. The exchange with the Ṣūfī masters he met—at home and on his extensive travels in Ḥijāz, Iraq, and Syria—is one of the major subjects of the *Sīrat*. Al-Daylamī names mystics with whom the youthful

جوشیده بود و تقوای او در ایام طفولیت نیز باعث حیرت اطرافیانش شده بود.

ابن خفیف، خواندن را، در طفولیت، با حدیث آغاز کرد. به گفته خود او، صوفیان از رفت و آمد او به مجالس حدیث و فقه خشمگین می شدند؛ به طوری که وی مجبور می شد مخفیانه در مجالس درس حاضر شود. باب یازدهم سیره دلمی، اطلاعاتی وسیع در باب مشایخ ابن خفیف، که از آنها حدیث آموخته بود، به دست می دهد. نخستین استاد ابن خفیف، ابوبکر عتایدی و دومی ابو عبدالرحمان عبدالله بن جعفر ارزکانی (ازرقانی) بوده است. دیگر استادان وی ابواحمد محمد شاعری؛ ابن سعدان؛ ابوجعفر محمد حراتی کوفی، مشهور به «متعین»؛ محمد بن یزداد غوری؛ ابواحمد کاغذی؛ ابوبکر احمد باغندی؛ طبری؛ احمد بن مدرک؛ عبدالملک بن رواجه؛ و حسین محاطی بوده اند (جامی، ص ۱۴۴، ۲۴۳-۲۴۴؛ سلمی، ص ۴۸۵).

اگرچه ابن خفیف از محدثان بزرگ روزگار خود استماع حدیث کرده بود، دشمن سرسخت وی، ابن جوزی، با عبارت «یوثق به» از وی سخن به میان آورده است.

ابن خفیف در جوانی برای گذران زندگی ابتدا فلکه گری (چرخ چاه سازی) پیشه گرفت، اما چون در آن حرفه از استخوان نجس مرده استفاده می شد، آن شغل را رها کرد. دومین پیشه او گزاری (رختشویی) بود که برای این جوان دائم الصوم کار سنگینی بود. سرانجام به توصیه مشایخ به حقه گری (جعبه سازی) پرداخت و از درآمد همین شغل، امرار معاش می کرد (دلمی، ص ۱۹؛ ذهبی، ج ۱۶، ص ۳۴۶).

ابن خفیف در جوانی راه سفر پیش گرفت. چند بار

ابو عبدالله محمد بن خفیف بن آسفکشاذ (اسفکشار) ضبی، مکنی به «ابوالحسین» و معروف به «شیخ کبیر»، مؤسس سلسله خفیفیه در سده های سوم و چهارم هجری قمری است.

پدرش از شهر کلاشم دیلمان و در سپاه عمرو بن لیث صفاری بود که در نیشابور از سپاهی گری توبه کرد و دختر یکی از بزرگان فرقه کرامیه را به عقد خود درآورد و سپس دوباره به همراه سپاه عمرو بن لیث صفاری به شیراز رفت. ابن خفیف در شیراز چشم به جهان گشود. در هنگام بازگشت عمرو لیث به خراسان در ۲۶۹ ق، ابن خفیف هشت ماهه بود؛ بنابراین، احتمالاً، ابن خفیف در ۲۶۸ یا ۲۶۹ ق متولد شده است (دائرة المعارف بزرگ، ذیل مدخل).

مادرش از خانواده ای متدین برخاسته بود، اما پدرش پیوسته با سپاهیان سرگرم بود. گه گاه که مسیت به خانه بازمی گشت، از دیانت پسر خود حیرت می کرد. ابن خفیف احترام مادرش را بسیار نگاه می داشت و به این سبب، حتی خرقة ابن عطا (صوفی بزرگ بغدادی) را با خرقة ای که از مادرش گرفته بود، مبادله نکرد.

کودکی و نوجوانی ابن خفیف، در خانه مادرش، در فقر و تنگدستی گذشت. او از همان کودکی به زهد و ریاضت علاقه شدیدی نشان می داد و شیخ احمد بن یحیی آینده او را روشن می دید، چنان که در همان کودکی دست بیعت به صوفیان شیراز داد (جامی، ص ۶۲۲؛ جنید شیرازی، ص ۳۶۸؛ هجویری، ص ۱۹۹، ۳۱۸).

ابن خفیف از آن دسته از ابناء الملوک نبود که پس از گذران دوران رفاه و خوشی، ناگاه از خواب غفلت بیدار شده، توبه کرده و طریق صوفیان را در پیش گرفته اند؛ بلکه توبه وی از همان دوران کودکی از درون وی

علی اکبر ولایتی ve dğr.; تقویم تاریخ فرهنگ و تمدن اسلام و ایران، (جلد

ISAM DN. 260934

اول، بخش دوم)، تهران: انتشارات امیر کبیر، ۱۳۹۲

10 8 EKİM 1993

IBN HAFİF

IBN KHAFİF:

SCHIMMEL, A.: Ibn Khafif an early representative of Sufism, *Journ. Pakistan Hist. Soc.* 6. 1958, pp. 147-73.

240. SAMI, 'A. «Şeyx-e kabir Abu 'Abdallâh Xafif». *Yâdnâme-ye sepahbod Farajollâh Âq Owlâ*, Têheran, 1356, pp. 64-95.

Biographie du célèbre soufi de Chirâz, Şeyx-e kabir Abu 'Abdallâh Moḥammad b. Xafif Şirâzi al-Şâfe'i, à l'origine de l'ordre des Khafifiyya. L'A. rassemble dans cet article l'essentiel de ce qui a été rapporté dans la tradition soufie sur cet homme, dont la tombe reste vénérée à Chirâz. Par sa mère, Şeyx-e kabir dut être lié aux Karrâmiyya de Nişâpur; mais lui-même fut dépendant de l'école soufie de Bagdâd, dont il est un éminent représentant (il est mort vers 371/981). Il est donc à une grande charnière de l'histoire du soufisme en Iran. Abu Ishâq Kâzeruni a été très vraisemblablement son disciple. Sur la *sirat* du şeyx, voir Dâneş-Pažuh, *Fehrest-e mikrofilm-hâ*, vol. 1, Têh., p. 481. Aucune référence n'est donnée à son édition à Ankara en 1955. L'A. aurait dû signaler que *Şadd al-izâr*, de Juneyd Şirâzi, a été édité en 1328/1949 à Têh. par Qazvini et Eqbâl. C. F.

204
TAVRANLI
IBN HAFIF

R98 Ibn Hafif aş-Şirâzi und seine Schrift zur Novizenerziehung. Ed. u. Übers. F.Sobieroj. Beirut & Stuttgart, 1998

Lory, Pierre. *Arabica*, 47 i (2000), pp.133-134 (F)
Keller, Carl-A. *Asiatische Studien. Etudes Asiatiques*, 54 ii (2000), pp.490-492 (G)
Fahd, T. *Bibliotheca Orientalis*, 56 v-vi (1999), pp.781-782 (E)
Pagani, Samuela. *Rivista degli Studi Orientali*, 74 / 2000 (2001), pp.221-223 (I)

Ibn Hafif 2
(Sira 20)

R192 Ibn Hafif aş-Şirâzi und seine Schrift zur Novizenerziehung. Ed. u. Übers. F.Sobieroj. Beirut & Stuttgart, 1998

Lory, Pierre. *Arabica*, 47 i (2000), pp.133-134 (F)
Keller, Carl-A. *Asiatische Studien. Etudes Asiatiques*, 54 ii (2000), pp.490-492 (G)
Fahd, T. *Bibliotheca Orientalis*, 56 v-vi (1999), pp.781-782 (E)
Melchert, Christopher. *Journal of the American Oriental Society*, 123 ii (2003), pp.447-449 (E)
Pagani, Samuela. *Rivista degli Studi Orientali*, 74 / 2000 (2001), pp.221-223 (I)

Ibn Hafif

08 TEM 2008

MADDE YAYIMLANDIRTAN SONRA GELEN DOKÜMAN

12 EYLUL 2000

R75 Ibn Hafif aş-Şirâzi und seine Schrift zur Novizenerziehung. Ed. u. Übers. F.Sobieroj. Beirut & Stuttgart, 1998

Lory, Pierre. *Arabica*, 47 i (2000), pp.133-134 (F)
Keller, Carl-A. *Asiatische Studien. Etudes Asiatiques*, 54 ii (2000), pp.490-492 (G)

Ibn Hafif

MADDE YAYIMLANDIRTAN SONRA GELEN DOKÜMAN

83 IBN KHAFİF, *Shaykh. Ibn Hafif aş-Şirâzi und seine Schrift zur Novizenerziehung (Kitâb al-Iqtisâd): biographische Studien, Edition und Übersetzung* F.Sobieroj. Beirut: Orient-Institut der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft; Stuttgart: Steiner, 1998 (Beiruter Texte und Studien, 57). 500pp.

090299

MADDE YAYIMLANDIRTAN SONRA GELEN DOKÜMAN

741 SCHIMMEL, A. Ibn Khaff: an early representative of Sufism. *J. Pakistan Hist. Soc.* 6 (1958), pp. 147-173

IBN KHAFIF, Elon
Abdillâh Muḥ b.
Hafif (v.371/981)

Ibn Hafif: bir ilk sufi

tenkilat

Sirazi Ibn Hafif (Ruh)

اختلاف الناس في النفس والروح

ابن حفيف الشيرازي، صاحب آداب المریدین

K22.L, 48.

Browne
Kit. Hist. Persia
I. 372.

891.59

Ibn ul Hafif

B-TOPALOGU

Watt, Islam d.üs. tes. devri, 330

ibn Hafif

8858 SCHIMMEL, A. "Zur biographie des Abū 'Abdallāh b. Chafif ash-Shīrāzī." *Welt des Orients* (Göttingen) 1955, 193-99. Survey of data on the 10th cent. mystic.

16 SUBAT 1995

06 HAZ 2007

1084 GRAHAM, Terry. Ibn Khafif: founder of the Sufi golden half-millennium of Fars. *Sufi*, 51 (2001) pp.28-33. [9th-century Sufi.]

ibn Hafif

IBN HAFIF

87-930695

Rashād, Muhammad, 1905 or 6-
Khafif-i Shīrāzī, 'arīf-i buzug-i qarn-i
chahārum-i Hijrī / Muḥammad Rashād. — Tīhrān :
Nashr-i Andīshah, [1973?]
202 p. : geneal. tables ; 22 cm.
In Persian; romanized record.
Addenda tipped in at end.
Includes bibliographical references and index.
(Biography of Abū 'Abd Allāh Muḥammad ibn Khafif,
known as Shaykh-i Kabīr, 8th cent., Iranian Sufi
writer)

ابن خفیف، ابو عبدالله محمد بن خفیف بن آسفکناذ (اسفکنار) ضبی (د ۳۷۱ ق / ۹۸۱ م)، معروف به «شیخ کبیر»، از مشایخ بزرگ صوفیه فارس و مؤسس سلسله خفیفیه. شاگرد او ابوالحسن دیلمی کتابی در سیرت استاد خود نوشته و از دیده‌ها و شنیده‌های خود نکات و روایات بسیار دربارهٔ احوال و اخلاق او نقل کرده است. اصل این کتاب از میان رفته، ولی ترجمهٔ فارسی آن به قلم رکن‌الدین یحیی بن جنید شیرازی (سده ۸ - ۹ ق) در دست است و مهم‌ترین مأخذ دربارهٔ زندگانی ابن خفیف به شمار می‌رود. به گفتهٔ دیلمی، خفیف، پدر شیخ از شهر کلاشم دیلمان بوده، و در سپاه عمرولیث صفاری خدمت می‌کرده است و هنگامی که عمرولیث از خراسان بیرون آمد، خفیف در نیشابور از سپاهیگری توبه کرد و در همانجا دختر یکی از بزرگان کرامیه را به همسری گرفت، اما دیری نگذشت که باز به سپاه عمرو بن لیث پیوست و به شیراز رفت. ابن خفیف در همین زمان در شیراز به دنیا آمد و هنگامی که عمرولیث بار دوم از فارس به خراسان می‌رفت وی هشت ماهه بوده است (سیره، ۹). این وقایع بایست در فاصلهٔ میان سال ۲۶۶ ق / ۸۸۰ م که عمرولیث به

I

16 OCT 2003

Ibn Khafif (d. 982)

Ibn Khafif, Abu 'Abd Allah Muhammad al-Shirazi, also called al-shaikh al-Kabir or al-Shaikh al-Shirazi, was a famous mystic of Shiraz, who died 371/982 in his native town. It is said at a very great age (Yakut, S.V. Shiraz). His works (26 titles preserved in the Shadd al-Izīr, 42) are lost, with the exception of some sentences transmitted mainly by al-Sulami, Aby Nu'aym and al-Kushayri, from a biography written by his disciple, the Halladji 'Philosopher' Abu 'l-Hasan al-Daylami and later re-written and translated into Persian by Ibn Djuyd, the author of the Shadd al-izir (Sirat-Ibn Khafif ed A. Schimmel, with two professions of faith). But this work is more reliable for information on the life of the master than on his teaching.

According to al-Hudjwiri (456/1063) however, Ibn Khafif was the founder of an independent school of mysticism. He had a lasting influence on the Kazeruni movemet and he figures in the mystic genealogy of the Suhrawardiyya. As a result the name of Ibn Khafif found a place in the genealogical trees of the *futuwwa*. Ruzabahan Bakli (d. 606/1209), who was the author after Ibn Khafif of (d. 606/1209), *Kitab al-I ghana* and who reproduces in his Jasmin a long extract from the 'Alf of

al-Daylami, receives the Khirka at the hand of a descendant of the Banu Saliba, who were formerly proteges of the Daylami dynasty and among whom the office of Khafifi was haded on from father to son.

Finally, in the time of Ibn al-Djawzl (d. 597/1200), the ribat founded by Ibn Khafif at Shirza was still flourishing. Ibn Khafif's teaching, together with the more or less occult influence of Halladism thus penetrated deeply into the mystic life of Fars until just before the Mongol invasion. The question arises as to whether the historical personality of Ibn Khafif was such an important role. It is known for certain that he was *Zahiri* in *fikh*, an Ash'ari in *kalam*, and an anti-Salim in mystical theology. More simply, the life and the thought of this illustrious Shirazi can be said in principle to divide themselves into two successive periods.

The first is dominated by the practical problems of the mystic life (*Mu'amalat*) which pre-occupied greatly the ascetics of Fars, who often showed definite tendencies to Aahirism and particularly to nascent Malamtiyya or futwwa (examples are Abu 'Amr al-Istakhri, Ali b Sahl Bundar b. al-Hasan al-Muzayyin and especially Abu Dja'far al-Hadhdha', who enjoyed great prestige among them; Shadd, 96).

الشافعيّ وليس بشر من أصحاب الشافعيّ ، بل من أعدائه ؛ لأنه لم يتبعه على رأيه ، بل خالف وعاند ، وقد قال هو - أعني الآبري - في هذا الكتاب : إنه من أهل الإلحاد .

• وروى في كتابه هذا أن ابن عباس رضى الله عنهما سئل عن سبب تسمية قريش قريشا فقال : قريش حوت في البحر ، يغلب الحيتان ويقهرهم ، وهو أكبر ذواب البحر ، ويصطاد الحيتان وسائر ذواب البحر فيأكلها ؛ ^(١) فلذلك سميت قريش قريشا ، لأنها أغلب الناس وأشجعهم .

قلت : ويقال إن في البحر شيئا يقال له : القرش ، يفترس الأدمى ، وقد تكلمت على حلّ أكله في كتابي «التوشيح» فلعل اسمه قريش ، وهو هذا ، وإنما غلطت العامة فقالت له : القرش .

• وفي هذه « المناقب » أيضا أن حرّمة قال : سمعت الشافعيّ رضى الله عنه ، يقول : من زعم من أهل العدالة أنه يرى الجنّ أبطلنا شهادته ؛ لقوله تعالى : ﴿ إِنَّهُ يَرَاكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ ﴾ ^(٢) إلا أن يكون الزاعم نبيا .
توفي الآبري في شهر رجب ، سنة ثلاث وستين وثلاثمائة .

١٣٢

محمد بن الحسين بن داود بن عليّ بن الحسين بن عيسى بن محمد بن القاسم

ابن الحسن بن زيد بن الحسن بن عليّ بن أبي طالب ،
السيد أبو الحسن بن أبي عبد الله الحسنيّ ، النقيب (*)

جد النقباء بني سبور ، رضى الله عنه ، وعن أسلافه .

كذا ساق نسبه الحاكم ، وأثنى عليه ، وقال : شيخ الشرف ^(٣) في عصره ، ذو الهمة العالية ، والعبادة الظاهرة ، والسجايَا الطاهرة .

(١) في ز : « فكذلك سميت قريش » والمثبت في المطبوعة و ج . (٢) سورة الأعراف ٢٧ .

(*) له ترجمة في شذرات الذهب ٣ / ١٦٢ ، الواقي بالوفيات ٢ / ٣٧٣ . وفيهما أنه توفي فجأة في جمادى الآخرة سنة إحدى وأربعمئة . وعلى هذا فإن مكانه الطبقة الرابعة .

(٣) في المطبوعة : « الشرق » والمثبت من : ج ، ز ، وفي الواقي : « شيخ الأشراف » .

والشرف ، محرّكة : جمع شريف . القاموس (ش ر ف) .

قال : وكان يُسأل التّحدّث فيأبى ، ثم أجاب آخرا ، وعقد له الحاكم مجلس الإملاء ، وانتقى عليه ألف حديث ، فحدّث .

قال : وكان يُعدّ في مجالسه ألف مُحبرة .

توفي رحمه الله فجأة .

١٣٣

محمد بن الحسين بن عبد الله ، أبو بكر ، الأجرسيّ (*)

الفيقيه ، المُحدّث ، صاحب المصنفات ، منها « الأربعون » في الحديث ، وقعت لنا بإسنادٍ عالٍ .

سمع أبا مسلم الكجّبيّ ، وأبا شعيب الحرّانيّ ، وجعفر بن محمد الفريّابيّ ، وأحمد بن يحيى الخلوّانيّ ، وغيرهم .

روى عنه أبو الحسن الحمّاميّ ، وأبو الحسين بن بشران ، والحافظ أبو نعيم الأصبهانيّ ، وغيرهم . وكان مقيا بمكة شرفها الله ، وبها توفي بالحرم ، سنة ستين وثلاثمائة .

قال ابن خلكان : أخبرني بعض أهل العلم أنه لما دخل مكة أعجبته ، فقال : اللهم ارزقني

الإقامة بها سنة . فسمع هاتفا ، يقول : بل ثلاثين سنة . فعاش بعد ذلك ثلاثين سنة .

كتاب

١٣٤
محمد بن خفيف بن إسفكشاد الشيرازيّ ،

الشيخ أبو عبد الله بن خفيف (**)

١٤٩ - ١٦٣ -
١٥٩ - ١٦٣ .

شيخ المشايخ ، وذو القَدَمِ الراسخ في العلم والدين ، كان سيّدا جليلا ، وإماما حفيلا ،

(*) له ترجمة في البداية والنهاية ١١ / ٢٧٠ ، وهو فيه ، « محمد بن الحسن » ، شذرات الذهب ٣ / ٣٥ ، العبر ٢ / ٣١٨ ، العقد الثمين ٢ / ٣ ، النجوم الزاهرة ٤ / ٦٠ ، الواقي بالوفيات ٢ / ٣٧٣ ، وفيات الأعيان ٣ / ٤١٩ .

(**) له ترجمة في البداية والنهاية ١١ / ٢٩٩ ، تبين كذب المفتري ١٩٠ ، حلية الأولياء ١٠ / ٣٨٥ ، الرسالة القشيرية ٣٧ ، شذرات الذهب ٣ / ٧٦ ، طبقات الصوفية ٤٦٢ ، النجوم الزاهرة ٤ / ١٤١ ، الواقي بالوفيات ٣ / ٤٢ ، وهو فيه : « ابن إسفكشار » وأشار ناشرة إلى رواية تبين كذب المفتري ، وطبقات الشافعية . وهو بهذا الضبط (بكسر الفاء) في الطبقات الوسطى .

presence of ruins, or when he recalls with nostalgia and melancholy the days of his youth with the well-known theme of repentance.

Ibn Khafādja drew much of his inspiration from Eastern poets such as al-Sharīf al-Raḍī, 'Abd al-Muḥsin al-Ṣūrī or Mīhyār al-Daylamī, and probably also from al-Buḥturī and al-Ṣanawbarī, although in the case of the last two he does not admit it (cf. H. Pérès, *Poésie andalouse*, 36). He in his turn influenced a series of Andalusian poets, beginning with his nephew Ibn al-Zakḳāk, with whom, together with another poet, Ibn 'Ā'isha, he is said to have competed, upon an occasion described by al-Maḳḳarī (*Analectes*, ii, 424). He has been described as the creator of a "School of Levante". García Gómez states that the *khafādji* style continued until the end of the kingdom of Granada.

Bibliography: In addition to references in Brockelmann, II, 272, S I, 480-1, see: Maḳḳarī, *Analectes*, index; Ibn Dīhya, *Muḥrib*, Cairo ed. 1954, III-7; Ibn Sa'īd, *Mughrib*, ii, 367-71; R. Nykl, *Hispano-Arabic poetry*, 227-31; H. Pérès, *Poésie andalouse*, index; E. García Gómez, *Poemas arábigoandaluces*, Madrid 1943, 35. The best edition of the *Diwān* is that by Muṣṭafā Ghāzī, Alexandria 1960. (F. DE LA GRANJA)

IBN KHAFĪF, ABŪ 'ABD ALLĀH MUḤAMMAD AL-SHĪRĀZĪ, also called al-Shaykh al-Kabīr or al-Shaykh al-Shīrāzī, famous mystic of Shīrāz, died 371/982 in his native town, it is said at a very great age (Yāqūt, s.v. Shīrāz). His works (26 titles preserved in the *Shadd al-Izār*, 42-3) are lost, with the exception of some sentences transmitted mainly by al-Sulamī, Abū Nu'aym and al-Kuṣhayrī, from a biography written by his disciple, the Hallādji "philosopher" Abū 'I-Hasan al-Daylamī and later re-written and translated into Persian by Ibn Djunayd, the author of the *Shadd al-Izār* (*Sirat-i Ibn Khafif*, ed. A. Schimmel, with two professions of faith). But this work is more reliable for information on the life of the master than on his teaching.

According to al-Hudjwiri (456/1063) however, Ibn Khafif was the founder of an independent school of mysticism (*Kashf*, GMS, xvii, 247; cf. *Tadhkirat al-awliyā'*, ii, 135). He had a lasting influence on the Kāzerūnī movement (*Vita Kāzerūnī*, ed. F. Meyer, Istanbul 1943, 17), and he figures in the mystic genealogy of the Suhrawardiyya (Depont and Coppolani, *Confréries religieuses musulmanes*, 534). As a result, the name of Ibn Khafif found a place in the genealogical trees of the *futuwwa* (Gölpınarlı, in *Iktisat fakültesi mecmuası*, xi, 34). Rūzbahān Baḳlī (d. 606/1209), who was the author after Ibn Khafif of a *Kitāb al-Ighāna* and who reproduces in his *Jasmin* (ed. Corbin, 9) a long extract from the 'Aff of al-Daylamī, receives the *khirka* at the hands of a descendant of the Banū Sālība, who were formerly protégés of the Daylamī dynasty and among whom the office of *khafisi* was handed on from father to son (*Shadd*, 299; *Shīrāz-nāma*, 113; cf. *ibid.*, 117; Massignon, *Passion*, i, 374). Finally, in the time of Ibn al-Djawzī (d. 597/1200), the *ribāf* founded by Ibn Khafif at Shīrāz was still flourishing (*Shadd*, 58). Ibn Khafif's teaching, together with the more or less occult influence of Hallādjiism, thus penetrated deeply into the mystic life of Fārs until just before the Mongol invasion.

The question arises as to whether the historical personality of Ibn Khafif was such as to justify his filling such an important role. It is known for certain that he was Zāhiri in *fiqh*, an Ash'ari in *kalām*, and an anti-Sālīmī in mystical theology

(L. Massignon, *Essai*, 315). More simply, the life and the thought of this illustrious Shīrāzī can be said in principle to divide themselves into two successive periods. The first is dominated by the practical problems of the mystic life (*Mu'āmalāt*) which preoccupied greatly the ascetics of Fārs, who often showed definite tendencies to Zāhirism and particularly to nascent *Malāmātiyya* or *futuwwa* (examples are Abū 'Amr al-Iṣṭakhri, 'Alī b. Sahl, Bundār b. al-Ḥusayn; al-Sulamī, *Tabakāt*, ed. Sharība, 467, Abū 'I-Hasan al-Muzayyin, and especially Abū Dja'far al-Ḥadhhdhā', who enjoyed great prestige among them: *Shadd*, 96). The second period, which came under the Djunaydi influence of the Baghdad school, is more speculative; it was during this period that the master finally settled in Shīrāz, that his written work appeared and that he played a political role at the court of the Daylamī 'Aḍud al-Dawla (who was ruler of Shīrāz from 338/949), when his eminent position may have enabled him to offer protection to the Hallādjis who were returning to their native country from 'Irāk, where they had been persecuted. It seems preferable to suppose his thought to have developed in harmony with these two broad phases of his life, leading him towards increasingly intellectualist theses (Djunaydi and semi-Hallādji), than to attribute to him an eclecticism as vague as it was persistent. There are various indications to corroborate this hypothesis: Ibn Khafif used in turn two initiatory *isnāds*, the one purely Shīrāzī with the names of Dja'far al-Ḥadhhdhā' (*Sira*, 149, 178, 202) and of Abū 'Amr al-Iṣṭakhri (*Sira*, 33, 35, 87, 152), the other artificially linked to al-Djunayd (L. Massignon, *Essai*, 129, rejected by the Kāzerūnīs, *op. cit.*, 25); Ibn Khafif retracted at the reading of a dissertation of al-Djunayd ('*Aff*, ed. Vadet, 3), he hesitated between the school of al-Djunayd and the teaching of his first Baghdadī master Ruwaym, a Zāhiri mystic of Malāmātiyya tendencies who had close links with Abū 'Amr al-Iṣṭakhri but was on rather bad terms with al-Djunayd (I. Goldziher, *Die Zāhiriten*, 179; al-Sulamī, *op. cit.*, 462; al-'Afifi, *Malāmātiyya*, 60; *Tārīkh Baghdad*, viii, 431; cf. *Shīrāz-nāma*, 95-6).

The mystic theology of Ibn Khafif, worked out from actual experience but rapidly codified at a later stage in a circle of theoreticians, reconciles after a fashion the two basic aspects of his life. It seems to have been governed by the following propositions: (1) The necessity of poverty (*fakr*) and the pre-eminence of this poverty over wealth ("poverty" is an imitation of the Prophet, it is also "to rid oneself of one's attributes", *Tadhkirat al-awliyā'*, 131; hence it is like a negative realization of *tawhīd*, "unification of the Divine names and attributes with verification in the heart", Abū Nu'aym, x, 386). (2) The "poor man" is not *ipso facto* a *ṣūfi*, any more than the *ṣūfi* is himself a *walī*. (3) The impression of the "moment" (*ghalaba*) is not enough to constitute ecstasy (*wadīd*), just as the latter is an insufficient basis for sanctity (*wilāya*). (4) Sanctity is much more a condition, and one not clearly defined, than a transitory and unstable "state" (*ḥāl*). Certainly, in the eyes of Ibn Khafif the "station" is preferable to the "state", in the same way that "sobriety" is of more worth than "drunkenness". It is difficult to say whether Ibn Khafif gave anywhere in his works a valid definition of this "sanctity" which he considered to be the true end of "poverty". It has been defined for him by his Hallādji disciples or pseudo-disciples on the basis of their conceptions of *'ishk* and *maḥabba*. Ibn Khafif contented himself with an incomplete

سیری در سیره ابن خفیف

علی رضا ذکاوتی قراگزلو

سیرت شیخ کبیر ابو عبد الله ابن خفیف شیرازی. تألیف:
ابوالحسن دیلمی. ترجمه فارسی: رکن الدین یحیی بن جنید
شیرازی. تصحیح: ا. شیمل - طاری. به کوشش دکتر
توفیق سبحانی. انتشارات بابک، تهران. چاپ اول.
۴۶+۴۲ صفحه. ۱۳۶۳.

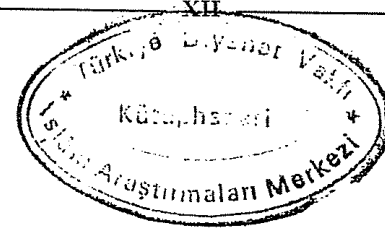
ابن خفیف شیرازی (۲۶۹-۳۷۲ هـ. ق.) از صوفیان مشهور قرن
چهارم، با عمری طولانی و تألیفات متعدد، از جمله کسانی است
که در گرماگرم بالا گرفتن تلاشهای نظری و نیز دعاوی خلاف
عرف و شرع و عقل (شطیح و طامات) در تصوف، نماینده جهت
عملی و اعتدالی این نحوه زیستن بود^۱. او با آنکه منصور حلاج را
دیده و حتی وی را موحد نمونه می داند، مع ذلك وقتی يك شعر
مسلم حلاج را برایش می خوانند می گوید «لَعْنَتِ خدای بر آن
کس باز کی این گفته و این اعتقاد دارند». (صفحه ۱۰۱). و در
دورانی که کرامات نمایی از صوفیه و متصوفه عادی بلکه ضروری
می نمود متصفانه و به وجهی توان گفت قلندرانه به مریدی که تصور
کرامت او در خاطرش گذشته می گوید: «کودکی و احمقی مکن!»
(صفحه ۱۹۸). همو مریدی را که ایزار در پای نکرده بود تو بیخ
کرد که چرا تکلف و تظاهر می کنی؟ (صفحه ۳۴) و برخلاف آنان
که علم ظاهر مخصوصاً آموختن آداب شرع را دون شأن صوفی
می دانستند به شاگردش توصیه می کرد که: «بر تو باز کی به طلب
علم مشغول شوی و چیزی خوانی» (صفحه ۳۵). همچنانکه خود
نیز در اوایل سلوک علی رغم منع رفیقان به مجلس علم و حدیث
می رفته و حتی در محفل متکلمان حاضر می شده چنانکه با
ابوالحسن اشعری صحبت داشته است (صفحه ۲۴۲) و از
شاگردان و پیروان مکتب وی به شمار آمده است (صفحه ۷
مقدمه).

این را هم بگویم که ابن خفیف با آنکه اشعری مسلک بوده و
اعتقادیه ای بر وفق مذهب اشعری از او در دست است (صفحه
۲۸۴-۳۰۸) و نیز گلدزیهر به استناد يك حکایت وی را از ظاهر به
شمرده (ص ۶ از مقدمه مصحح)، مع ذلك آن چهره عبوس و خشک

که از يك اشعری مسلک ظاهری مذهب انتظار می رود از او سراغ
نداریم بلکه لبخندی عطف و رندانه بر صورتش پرتو انداخته
است، چنانکه وقتی می پرسند: چند نوبت به حج رفتی؟ به طریق
مزاح پاسخ می دهد که حج من بی شمار است! تا عددی نگفته
باشد (صفحه ۲۶) و نیز به یکی از یاران صوفی برمی خورد که یکی
از مشایخ را به دعا شفا داده بود، از وی می پرسد از کی به بیطاری
مشغولی؟! (صفحه ۳۹ از مقدمه مصحح) و اطرافیان او گفته اند:
«شیخ چون پیش ما نشست بودی همچون کودکان با ما مزاح
کردی و خوش منش بودی و تبسم کردی» (صفحه ۳۲). ابن خفیف
از استادان و شاگردانش به ملایمت انتقاد می کرده است و چنانکه
خود گفته هزار مرید در شیراز داشته است.

تأثیر شیخ با «مکارم اخلاق» که داشته در محیط خودش عظیم
بوده بطوریکه یکی از شاگردانش به نام ابوالحسن محمد دیلمی
(متوفی بعد از ۳۹۱ ق) هم در آن زمان شرح حالی آنچنانکه در
مورد دیگر مرشدان بزرگ معهود است درباره او نوشته و از تولد و
خانواده و تربیت نوجوانی او و سیر و سلوکش و معاصرانش در
عراق و فارس و خوابها و کرامتهای او^۲ و بالأخره آثار و رحلتش
سخن رانده است؛ و چهار قرن پس از آن مترجم فصیح و توانایی
به نام ابن جنید شیرازی به اشارت اتابک فارس آن شرح حال را به
فارسی ساده و روان و دل انگیزی برگردانده و از جهت ادبی^۳ و
عرفانی^۴ يك یادگار ارزنده از خود باقی گذاشته است. خانم
شیمل محقق آلمانی تحت نظر پرفسور ه. ریتز آن کتاب را بر
اساس دو نسخه، یکی کهنه تر از آن کتابخانه کوپریلی و دیگری
نوتر متعلق به کتابخانه برلین، تصحیح نموده و به سال ۱۹۵۵
منتشر کرده است. اینک افسس همان چاپ با ترجمه مقدمه ترکی
خانم شیمل و فهرست بعضی اغلاط چاپی و غیر چاپی کتاب به
اهتمام دکتر توفیق سبحانی در اختیار ما قرار می گیرد. این نکته را
هم بیفزاییم که کار خانم شیمل منحصر به تصحیح و چاپ اصلی
کتاب نبوده، بلکه با استقصاء در منابع و مآخذ متعدد آنچه از اخبار
و احوال و کلمات ابن خفیف به دست آورده به علاوه رساله معتقد
(= اعتقادیه) ابن خفیف و نیز وصیت او، همه را تحت عنوان
«ملحق» به کتاب افزوده است که فایده آن را چند برابر می سازد
و این ملحق به ترتیب فصول اصل کتاب تبویب گردیده است
(صص ۲۲۰-۳۱۰). کوشش مصحح و نیز زحمات دکتر توفیق
سبحانی در برگرداندن مقدمه از ترکی به فارسی قابل تقدیر است.
اینک چند نکته جزئی محض کاملتر شدن کار مطرح می گردد:
○ از صفحه ۸ مقدمه (بند اول) چنین بزمی آید که ابوالحسن
دیلمی در زمان اتابک ابوسعید (قرن هشتم هجری) کتاب را نوشته
حال آنکه ترجمه کتاب مربوط به این تاریخ است و اصل کتاب در
اواخر قرن چهارم نوشته شده.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
YAYINLARINDAN

ABÜ'L - HASAN AD - DAİLAMI
SİRAT-İ ABÜ 'ABDÜLLÂH

İBN AL - HAFİF AŞ - ŞİRÂZİ

Farsça tercemesi:
İBN CUNAYD AŞ - ŞİRÂZİ

Neşreden:
ANNEMAIRE SCHIMMEL TARI

Türkiye İslamî Vakfı	
İslamî Araştırmalar Merkezi	
Kütüphanesi	
İB	18666
İslamî no	927 31A
	HAY

TÜRK TARİH KURUMU BASİMEVİ - ANKARA

1 9 5 5

16 KASIM 1994

İbn Hafif

Journal of the Pakistan Historical Society,

c. VI (s. III), s. 147, 1958 (KARACHI)

Not. Bu makale 147-173 sayfa lar arasinda.

Ibn Khafif¹: An early Representative of Sufism

By

PROFESSOR DR. ANNEMARIE SCHIMMEL, ANKARA

In the process of the development of early Sufism, numberless unknown, or little-known, personalities have played an important role. Though their words and deeds perhaps may be lacking of the splendour and depth of those of the famous great *ṣūfīs*, like

¹ Abū 'Abdallāh ibn Khafif (al-Khafif) is mentioned by *Brockelmann* GAL, I 358/59; *Wustensfeld* in his book "Der Imam Schafei, seine Schüler und Anhänger bis zum Jahre 300 d.H. Göttingen 1890/91, tells, on p. 185 No. 198 that he had made long journeys in order to visit the pious, monks, and hermits . . . and accepted the mystic doctrines (sic?) and customs from al-Ash-'ari." *M. Schreiner* quotes him in "Beitraege zur Geschichte der theologischen Bewegungen im Islam" (ZDMG 52/489) as a witness for Ash'ari's method of lecturing. *Goldziher* in his article "Zur Gottesliebe in der islamischen Theologie" (Islam 9/152), in his book "Die Zahritien und ihr Lehrsystem" and in his famous "Vorlesungen über den Islam" has shown some of the peculiarities of Ibn Khafif's mysticism; *Amedroz* in his "Notes on some *Ṣūfī* lives" JRAS 1912/556 quotes two stories from his life according to the work of *Dhahabi*, and *Mez*, in the "Renaissance des Islam" copies both these and the story of Ibn Khafif's marriages which *Amedroz* had taken from *Hujwiri*. *R. Hartmann* mentions the *Shīrazian* *Ṣūfī* several times in his "Studies on Al-Kuschairis Darstellung des Sufitums". But the most important notices are contained in the works of *L. Massignon* in "La Passion d'al-Hallaj, martyr mystique de l'Islam" his name is mentioned, in the Bibliography Hallajienne Nr. 141 his books, and in the same work S. 363 the peculiarities of his doctrines are explained. In the "Essai sur les origines du lexique technique" (98f, Nr. VII), in the "Recueil des textes inédits" (62ff, 80 Nr. 12) and the "Akhbar al-Hallaj" (Nr. 68) we find excerpts from the *Sīrat* Ibn al-Khafif, and in his article on *Rūzbihān al-Bāqlī* (Festschrift J. Pedersen) *Massignon* has shown the importance of Ibn Khafif as one of the spiritual teachers of *Bāqlī*. *H. Ritter* has, in his article on "Arabische and Persische Schriften über die mystische Liebe" (Philologica VII, Islam 21/1933) pointed out the importance of Ibn Khafif and his pupil *Daylamī* for the history of mystical love in early *tasawwuf*, and *F. Meier* has, in his edition of the *Firdaus-almurshidiya* of *Abu Ishāq al-Kāzarūnī*, given some details on Ibn Khafif's life and thought.

As to the oriental sources from which we can try to find some information about our *shaykh*, the most important one is his *Sīrah* which was written by his pupil *Daylamī*, who is also the author of a booklet on mystical love كتاب الالف المعطوف, in the University Library, Tübingen

- Durar: Ibn Ḥağar al-ʿAsqalānī, *ad-Durar al-kāmina fī aʿyān al-miʿa l-thāmina*. Together with *Dhayl ad-Durar al-kāmina*, ed. ʿAdnān Darwiš. Cairo (Maʿhad al-Maḥṭūṭāt) 1412/1992.
- Fihris. Ḥad.: Muḥammad Naṣir al-Dīn al-Albānī, *Fihris maḥṭūṭāt Dār al-Kutub al-Zāhiriyya, al-Muntakhab min maḥṭūṭāt al-ḥadīth*. Damascus 1390/1970.
- Fihris Maj. 3: Yāsīn M. as-Sawās, *Fihris Majāmiʿ al-Madrasat al-ʿUmarīya fī Dār al-Kutub al-Zāhiriyya bi-Dimashq*, Kuwait 1408/1987.
- ʿIbar: al-Dhahabī, *al-ʿIbar fī khabar man ghabar*, 1–5, ed. Ṣ. al-Munağğid, Fuʿād Saiyid. Kuwait 1960–66.
- Ibn Kathīr, *al-Bidāya wal-nihāya*, ed. Beirut (Dār al-Kutub al-ʿIlmiyya) 1407/1987.
- Ibn Rāfiʿ as-Sallāmī, *al-Wafayāt*, ed. Ṣāliḥ Maḥdī ʿAbbās, Bashshār ʿAwād Maʿrūf, 1–2, Beirut 1402/1982.
- Ibn Ṭūlūn, *Quḍāt Dimašq, al-thağr al-bassām fī dhikr man wullīya qaḍā ash-Shām*, ed. Ṣ. al-Munajjid. Damascus 1956.
- ʿIqd al-jumān: al-ʿAynī, *Iqd al-jumān fī tārikh ahl az-zamān*, ed. M. Muḥammad Amīn, vol. 2 (Ḥawādith wa-tarājim 665–688/1266–1289). Cairo 1408/1988. vol. 3 (Ḥawādith wa-tarājim 689–698/1290–1298). Cairo 1409/1989.
- Mirʿāt: Sibṭ Ibn al-Ġauzī. *Mirʿāt az-zamān fī taʿrīkh al-aʿyān*. 8.1–2. Haidera- bad 1370/1950.
- al-Nuʿaymī, *al-Dāris fī taʿrīkh al-madāris*, ed. Jaʿfar al-Ḥasanī, 1–2, Damascus 1988.
- al-Nuwayrī: *Nihāyat al-arab fī funūn al-adab*. vol. 27–31. Cairo 1992.
- Qalāʿid: Ibn Ṭūlūn, *al-Qalāʿid al-jawhariyya fī tārikh al-ṣālihiyya*, ed. Muḥammad A. Duhmān, 1–2. Damascus 1401/1981–1982.
- Siyar: adh-Dhahabī. *Siyar aʿlām an-nubalāʾ*, 1–25, Beirut 1401/1981–1409/1988.
- Shadharāt: Ibn al-ʿImād, *Shadharāt adh-dhahab fī akhbār man dhahab*. vol. 1–8, Cairo 1351.
- Tarājim: Abū Šāma ʿAbdarrahmān b. Ismāʿīl, *Tarājim ... (= Dhayl ʿalā l-rau-ḍatayn)*. ed. M. Zāhid ibn al-Ḥasan al-Kautharī. Cairo 1947.
- al-Šuqāʿī Faḍlallāh ibn Abī l-Fakhr: *Tālī kitāb Wafayāt al-aʿyān*. Ed., trad. Jacqueline Sublet. Damascus 1974.
- Tadhkira: al-Dhahabī, *Tadhkirat al-ḥuffaz*, Haiderabad 1376/1956.
- Taʿrīkh al-Islām: al-Dhahabī, *Taʿrīkh al-Islām wa-wafayāt al-maṣḥāḥir wal-aʿlām, al-tabāqa al-thāniyya wal-sittūn*, 611–620, ed. Bashshār Auwād Maʿrūf et al., Beirut 1408/1988.
- Wāfi: al-Šafadī, Khalīl ibn Aibak: *al-Wāfi bil-wafayāt*. vol. 8, ed. Muḥammad Yūsuf Najm, Wiesbaden/Beirut 1971; vol. 11, ed. Shukrī Fayṣal, Wiesba- den/Beirut 1891.

Addendum:

Shākīr Muṣṭafā: *Madīnatun lil-ʿilm. Āl Qudāma wal-Šālihiyya*. Damascus, Dār Ṭlās, 1996. This survey of the history of Šālihiyya was published after the typesetting of this article.

Eine neue Quelle für die Biographie Ibn Ḥafif's

Die Vita Ibn Ḥafif's in Ibn ʿAsākir's *Taʿrīḥ Dimašq*

Florian Sobieroj (Jena)

Die bedeutendste Quelle für das Leben des Šīrāzer Šūfi's Abū ʿAbdallāh Muḥammad Ibn Ḥafif (gest. 371/982) ist die *Sīrat Abī ʿAbdallāh Ibn Ḥafif*, die sein Schüler Abū l-Ḥasan ʿAlī ad-Daylamī (gest. nach 392/1001–1002) in arabischer Sprache verfaßt hat. Diese Vita ist vermutlich vollständig nur in einer persischen Übersetzung des Ibn-i Ġunayd-i Šīrāzī aus dem 7. Jh./14. Jh. erhalten. Fragmente der arabischen *Sīra* finden sich in dem hagiographischen Lexikon des Abū l-Qāsim Ġunayd aš-Šīrāzī,¹⁾ *Šadd al-izār*,²⁾ sowie in den Šūfihandbüchern Ibn Mulaqqin's (gest. 804/1401–2), *Ṭabaqāt al-awliyyāʾ* und offenbar auch Abū n-Nağīb as-Suhrawardī's (gest. 563/1168), *Ādāb al-murīdīn*.³⁾ Dem Umfang nach werden aber diese Textzeugen weit übertroffen durch die Biographie Ibn Ḥafif's, die Abū l-Qāsim ʿAlī Ibn al-Ḥasan Ibn Hibatallāh, bekannt als Ibn ʿAsākir ad-Dimašqī (gest. 571/1175), in seiner Geschichte von Damaskus (*Taʿrīḥ Dimašq*, Abk. hier: *TD*, Band 15, S. 291.11–301, 16) dem persischen Mystiker gewidmet hat.⁴⁾ Der *TD* ist als Facsimile-Edition (um 1988)⁵⁾ veröffentlicht worden. Der *TD*

¹⁾ Ġunayd aš-Šīrāzī, ein Vorfahr von Ibn-i Ġunayd, schrieb nach 791/1387.

²⁾ Siehe *Šadd* 45, 116, 3–6 (= *Sīrat* 22, 24–28), 138, 1 ff. (= *Sīrat* 131, faṣl 4).

³⁾ Vgl. dazu *Ādāb*, Nr. 90 (= *Sīrat* 75, 3–17), Nr. 144 (= *Sīrat* 130, faṣl 2). Abū n-Nağīb hat die Neigung, seine Geschichten aus der *Sīrat* in gekürzter Form wiederzugeben. Von den beiden genannten Auszügen aus der *Sīra* sind mir keine weiteren arabischen Varianten bekannt.

⁴⁾ Der Duktus des Schreibers der Biographie ist ein sorgfältig geschriebenes, eher kleines, zumeist punktiertes Nashī.

⁵⁾ Weder Ort (lediglich: „Dār al-Bašīr“ [ʿAmmān?]) noch Jahr der Veröffentlichung werden mitgeteilt. Ein Scheich Muḥammad Ibn Rizq Ibn aṭ-Ṭar-

BEIRUTER TEXTE UND STUDIEN
HERAUSGEGEBEN VON
DER DIREKTORIN DES ORIENT-INSTITUTS
DER DEUTSCHEN MORGENLÄNDISCHEN GESELLSCHAFT
PROF. DR. ANGELIKA NEUWIRTH

BAND 57

~~IBN HAFĪF AŞ-ŞĪRĀZĪ~~
UND SEINE
SCHRIFT ZUR NOVIZENERZIEHUNG
(KITĀB AL-IQTİŞĀD)

BIOGRAPHISCHE STUDIEN, EDITION UND ÜBERSETZUNG

FLORIAN SOBIEROJ

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	79133
Tas. No:	297-7 SOB. I

1 ARALIK 2001
MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GÖRÜLEN DOKÜMAN

BEIRUT 1998
IN KOMMISSION BEI FRANZ STEINER VERLAG STUTTGART

٧٥ - ٣٧٤

Ibn Hafif

٩١١٢

خفيف شيرازي

« دارف بزرگت قرن چهارم هجری »

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	91312
Tas. No:	

محمد رشاد

٦٧٠ ٢٠٦٠

(۱۷)

وسئل بعضهم عن احوال اهل الملامة

این سخن را سلمی هم در رساله خود نقل کرده است بدون این که گوینده آن را معلوم کند (ملامتیه، عقیقی ۹۱، الفاوی محمود ۴-۱۵۳).

(۱۸)

ونسیان الطاعة بعد الفراع... والعجب

مقایسه کنید با مطلبی که سلمی در این باره راجع به حمدون قصار گفته است: و كانت طريقة حمدون القصار واصحابه تحقير المعاملات عند المریدین، و دلالتهم عیوبها لئلا یعجبوا بها و يقع ذلك منهم موقعا (ملامتیه، عقیقی ۱۰۳، و نیز ۱۰۶).

العجب تأكل الحسانات

این حدیث در سنن ابن ماجه (کتاب الزهد، باب الحسد) درباره حسد است نه عجب.

المقبول من اعمالك

این گفته و مطالبی را که خرگوشی در این فصل راجع به در نظر نگرفتن طاعات و عبادات گفته است مقایسه کنید با عبارات ذیل از سلمی:

و من اصولهم أن كل عمل و طاعة وقعت علیه رؤیتك و استحسنته من نفسك فذلك باطل. و أصلهم فی ذلك ما حدثنا ابو محمد عبدالله بن علی بن زیاد عن محمد بن المسيب الازغانی، قال حدثنی عبدالله بن حسن، قال: قال علی بن الحسین علیهما السلام: كل شیء من افعالك اتصلت به رؤیتك، فذلك دلیل أنه لم یقبل منك، لأن القبول مرفوع مغیب عنك و ما انقطع عنه رؤیتك فذلك دلیل القبول (ملامتیه، عقیقی ۱۱۰، الفاوی محمود ۱۶۴)

قول علی بن الحسین را سلمی در رساله «بیان زلل الفقرا» (تسعة كتب، ص ۴۴۱) با سلسله سندی متفاوت نقل کرده است. مصحح رساله، سلیمان ابراهیم آتش، در یادداشت خود گفته است که شاید این شخص علی بن الحسین بن حرب القاضی، ابو عبیده بن حربویه (ف ۳۱۹) باشد.

s. 51-80 (Tahran)

M. Gafar

رسالة فضل التصوّف على المذاهب

تأليف ابو عبدالله محمد بن خفيف (ابن خفيف)

به کوشش فاطمه علاقه
حیا همکاری کاظم برگ نیسی

مقدمة مصحح

یکی از مشایخ پرآوازه‌ای که در پی عصر حلاج و شبلی نامش قلمرو عرفان یک دوره را تسخیر کرد شیخ کبیر بود. وی ابو عبدالله محمد بن خفیف بن اسفکشاذ الضبی بود که ابن خفیف و محمد بن خفیف هم خوانده می‌شد. وی تنها فرزند مردی از لشکریان عمرو لیث و بانویی از بزرگان کرامیه ملقب به ام محمد بود. سرگذشت ابن خفیف چون دیگر بزرگان این زمینه در هاله‌ای از ابهام و افسانه نهفته است، به طوری که شاید نتوان ابرهای او هام و تصوّرات و یا حتی غلوهای دوستان را که عموماً چهره واقعی بزرگان را کم‌رنگ می‌کند در مورد او کنار زد و شایستگی‌ها و بایستگی‌های وجودی او را آن چنان که سزاوار اوست در معرض دیدها نهاد.

آنچه جلوه بارزی از زندگی او را می‌نمایاند بی‌تردید زهد بی‌اندازه و تسلیم بی‌چون و چرای او در برابر خالق است. کلیه متون عرفانی که در باب او مطلبی آورده‌اند به این نکته هر چند کوتاه اشارتی دارند.

السلمي، وأبو نعيم، والقشيري، وذلك نقلا عن سيرة ابن خفيف التي كتبها تلميذه أبو الحسن الديلمي، والتي ترجمها بعد ذلك إلى الفارسية ابن الجنيد المشبار إليه أعلاه. وقد ذكرت له بعض المؤلفات مثل:

- 1- آداب المريدين؛ 2- اختلاف الناس في الروح؛ 3- جامع الإرشاد؛ 4- الفصول في الأصول؛ 5- أسرار الحروف.

المصادر والمراجع

- الأسنوي، طبقات الشافعية، 82/1؛
- البغدادي، هدية العارفين، 49/2؛
- نعيم، حلية الأولياء، 385/10-
- 387؛ • القشيري، الرسالة القشيرية،
- 37؛ • نتائج الأفكار القدسية، 6/2؛
- طبقات الشيعراني، 142/1؛
- الحنبلي، شذرات الذهب، 76/3؛
- ياقوت، معجم البلدان، 350/3؛ • ابن
- الجوزي، المنتظم، 112/7؛ • المناوي،
- الكواكب الدرية، بتحقيقنا، 594/1؛
- طبقات السلمي، 462 - 466؛
- كحالة، معجم المؤلفين، 266/9؛
- كتابنا «علم الحروف وأقطابه» 84-
- 85؛ • شمائل، الدكتور أن ماري،
- سيرة ابن خفيف، أنقره 1955؛ • دائرة
- المعارف الإسلامية، ط 2، ليدن، مادة
- Ibn Khafif، 823/3 - 824، بقلم J.C. Vadet.

د. عبد الحميد صالح حمدان
خبير في التراث العربي - جنيف

الوصول». وقال الإسنوي: بلغ ما لم يبلغه أحد في العلم والجاه والمقام عند الخاص والعام، وصنف ما لم يصنفه أحد في العلم، وصار أوحده زمانه مقصودا من الآفاق، مقيدا في كل نوع من العلوم، مباركا على قاصديه، رفيقا بمريديه».

وعن ابن خفيف قال: «لما خلق الله تعالى الملائكة والجن والإنس، خلق العصمة والكفاية والحبيلة. فقال للملائكة: اختاروا. فاختاروا العصمة. ثم قال للجن: اختاروا. فاختاروا العصمة. فقال: قد سبقتم. فاختاروا الكفاية. ثم قال للإنس: اختاروا. فقالوا: نختر العصمة. فقال: قد سبقتم. فاختاروا الكفاية. فقال: قد سبقتم. فقالوا: نختر الحبيلة. فبنو آدم يحتالون بجهدهم».

وقال ابن خفيف عن التصوف: «التصوف تصفية القلب من موافقة البشرية ومفارقة أخلاق الطبيعة، وإحماد صفات البشرية، وتجنب دعاوي النفسانية، ومنازلة الصفات الروحانية، والتعلق بعلوم الحقائق». وقال: «الإيمان تصديق القلوب بما أعملها الحق من الغيوب، والإنابة التزام الخدمة وبذل المهجة، والرجاء ارتياح القلب لرؤية كرم المرجو، وحقيقة الاستبشار بوجود فضله وصحة وعده».

ملاحظة

جاء في «شد الأزار» لمعين الدين أبي القاسم جنيد العميري الشيرازي أن مؤلفات ابن خفيف قد بلغت 26 مؤلفا. ولكن لم يصلنا منها سوى عدة مقاطع من التي نقلها عنه

• البغدادي، إسماعيل باشا، هدية العارفين في أسماء المؤلفين وآثار المصنفين، 126/2، ط استانبول، 1955-1951م؛ • كحالة، عمر رضا، معجم المؤلفين، بيروت، دار إحياء التراث العربي، 77/3، 154/12.

د. توفيق قريرة
جامعة تونس

04 HAZ 2007

ابن خفيف الشيرازي، محمد بن خفيف بن اسفكشاذ

(286هـ/899م - 371هـ/982م)

كما لقي الحسين بن منصور الحلاج وتأثر به. وعن محمد بن خفيف قال: «زحلت من مكة ودخلت بغداد وأردت أن ألقى الحسين بن منصور، وكان محبوسا قد متع الناس عنه، فاستعنت معارفي وكلموا السجن وأدخلني عليه. فدخلت السجن والسجان معي... فقلت له: أين الشيخ؟ فقال: مشغول يشغل... فإذا الحلاج قد خرج علينا، فرأيت حسن الوجه لطيف الهيئة عليه الهيئة والوقار. فإذا هو سلم علي وقال: من أين الفيتي؟ قلت: من شيراز... وتوفي ابن خفيف بشيراز في رمضان 371هـ/982م عن 95 سنة، وقيل بل جاوز المائة بأربع سنين.

قال أبو نعيم في حليته: «كان شيخ الوقت علما وحالا، وهو الخفيف الطريف، له الفصول في الأصول، والتحقق والتثبت في

محمد بن خفيف بن اسفكشاذ الضبي الشيرازي، أبو عبد الله، ولد في شيراز سنة 286هـ/889م. وكانت أمه نيسابورية. وكان ابن خفيف شيخ المشايخ في وقته بإقليم فارس. وكان صوفيا صاحب أحوال ومقامات، عالما بعلوم الظاهر وعلوم الحقائق، متمسكا بالكتاب والسنة، وفقهيا على مذهب الشافعي. وكان ابن خفيف من أولاد الأمراء ولكنه تزهد، وتلمذ على يد الشيخ أبي الحسن الأشعري وأخذ عنه. وقال عنه السبكي في طبقات الشافعية: «شيخ المشايخ وذو القدم الراسخ في العلم والدين، وكان سيدا جليلا، وإماما حفيلا يستمطر الغيث بدعائه». وصحب ابن خفيف أرباب الأحوال، وسافر شرقا وغربا، وصاير النفس حتى انقادت له. وكان من أصحاب رويم، والحريري، وأبي العباس بن عطاء،

hervor. 1140 übersetzte er die *Große Einführung*, von der sieben Jahre zuvor bereits Johannes von Sevilla eine lateinische Fassung angefertigt hatte. In manchen Handschriften ist diese mit dem *De magnis coniunctionibus* vergesellschaftet. Wenn auch der Übersetzer dieses Textes nicht bekannt ist, steht seine Rezeption doch klar in demselben Zusammenhang der ‚Schule von Toledo‘. Die Bezugnahme des Übersetzers auf den Toledaner Dialekt gibt einen zusätzlichen Hinweis auf diesen Kontext. Verweise auf andere arabische astrologische Werke, die von Johannes von Sevilla übersetzt worden waren, deuten auf diesen als Übersetzer, ebenso seine Zusammenfassung der Konjunktionslehre in seinem *Quadripartitum* von 1142. Diese Zuschreibung verkompliziert sich allerdings durch das Vorhandensein zweier Versionen unterschiedlicher Personen. Während die erste Person ihre Version nur spärlich kommentierte, stammen von der zweiten die Erwähnung des Toledaner Dialekts ebenso wie umfangreiche Glossen.

Im Unterschied zu den arabischen Handschriften beschreiben BURNETT und YAMAMOTO die lateinischen Manuskripte recht detailliert. Umstände und Zeitpunkte der Abschriften werden in einigen Fällen diskutiert, ebenso wie die Vergesellschaftung mit anderen astrologischen Texten. Die Edition des lateinischen Textes verstehen die Herausgeber als Rekonstruktionsversuch. Entsprechend orientieren sie sich am arabischen Text und wählen die der Vorlage am nächsten stehende lateinische Fassung. Nur kurz angeschnitten wird die Frage der Übersetzungstechniken.

Der kritische Apparat ist ausführlich und dreigeteilt. Er enthält Hinweise auf die lateinische Manuskripttradition, die arabische Überlieferung und Veränderungen durch die Editoren zu Zwecken der Rekonstruktion.

Auf den Text folgen eine Edition der lateinischen Glossen mit englischer Übersetzung sowie Editionen kürzerer verwandter lateinischer Texte:

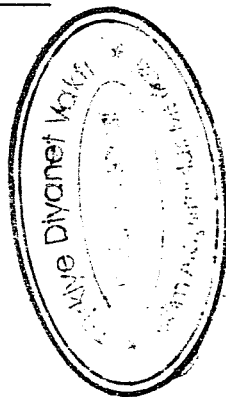
Dixit kankaf Indus (S. 342–344) enthält Passagen, die der lateinischen Übersetzung des *Kitāb al-Mawālīd* von ‘Umar ibn Farruḥān angefügt wurden. Zu *De magnis coniunctionibus* bestehen terminologische und inhaltliche Parallelen, was auf einen ähnlichen Entstehungshintergrund schließen läßt. Die älteste Handschrift stammt aus dem 12. Jahrhundert und gibt Johannes von Sevilla als Übersetzer an.

Die Passage von Māsā‘allāh über Saturn und Mars in Dreierkonstellationen (S. 345–347) in seinem *De revolutione annorum mundi*, dessen arabisches Original bislang nicht identifiziert werden konnte, weist ebenfalls Parallelen zu *De magnis coniunctionibus* auf. Der lateinische Text enthält allerdings durch den langen Transmissionsprozeß zahlreiche Abkürzungen und Lücken.

Die Handschrift aus der Universitätsbibliothek Leipzig (S. 348–351) über historische Astrologie enthält eine Passage aus *De magnis coniunctionibus*, aber auch Parallelen zu anderen zentralen Texten.

Am Ende des zweiten Bandes steht ein sehr umfangreiches arabisch-lateinisches Glossar mit 2477 Stichwörtern und ein lateinisch-arabisches Glossar zur weiteren Hilfe. Die Zeilenangaben neben den lateinischen Begriffen gehen jeweils vom arabischen Text aus, sind aber auch am Rande des lateinischen Textes zu finden. Weitere Glossare sind Orten und Völkern sowie Personen und unterschiedlichen Themen wie Berufen, Krankheiten, Tieren, Pflanzen und Farben gewidmet.

CHARLES BURNETT und KEIJI YAMAMOTO haben somit für die Erforschung der Wissenschaftsgeschichte im hohen Mittelalter und insbesondere des über Jahrhunderte währenden und mehrere Kulturen und Sprachen umfassenden Prozesses des Wissenstransfers zentrale Quellen in beeindruckendem Umfang erschlossen. Eine solche Edition ist unerlässlich für eine weitere Rekonstruktion der einzelnen Transmissionsstufen, eine Einschätzung des historischen Stellenwertes und eine Analyse der sozialen und institutionellen

Charakteristika der jeweiligen Rezeptionskontexte. Für den lateinischen Westen sind dabei neben der ‚Schule von Toledo‘ die Höfe von großer Bedeutung für die Wissensvermittlung, wie der Hof Alfons des Weisen mit dem dort vorherrschenden besonderen Interesse für Astrologie zeigt. Auch die philosophiehistorische Debatte über die Möglichkeit bzw. Zulässigkeit der Erkenntnis aus astrologischen Beobachtungen wird von der präzisen Präsentation dieser Texte und den umfangreichen Vergleichsmöglichkeiten profitieren.

ANNA AYŞE AKASOY, Frankfurt a. M.

Yazar: Angelika Brodersen Göttingen

FLORIAN SOBIEROJ: *Ibn Ḥafif as-Širāzī und seine Schrift zur Novizenerziehung (Kitāb al-Iqtisād): biographische Studien, Edition und Übersetzung*. Stuttgart: Steiner 1998. XI, 500 S. (Beiruter Texte und Studien. 57.) ISBN 3-515-06450-8. € 83,-.

Die Entwicklung der islamischen Mystik im vorsafawidischen Persien ist untrennbar mit dem Namen Abū ‘Abdallāh Ibn Ḥafif as-Širāzī (gest. 371/982) verbunden, der dort die Richtung des Bagdader Kreises um al-Ḡunayd konsolidierte. Diesem berühmten Mann widmete FLORIAN SOBIEROJ seine 1990/1991 fertiggestellte und 1994 überarbeitete Dissertation. Wie der Autor in der Einleitung (A., S. 2–11) darlegt, sind wir über Leben und Werk Ibn Ḥafifs verhältnismäßig gut informiert. Einer seiner Schüler und Tradenten nämlich, Abū l-Ḥasan ‘Alī ad-Daylamī, hat eine Biographie zu ihm verfaßt. Der arabische Urtext dieser Lebensbeschreibung ist zwar verlorengegangen. Jedoch fertigte im frühen 14. Jh. Ibn Ḡunayd-i Širāzī eine persische Übersetzung an, die erhalten ist und 1955 von A. SCHIMMEL ediert wurde.

Haben bisher nur Fragmente aus dem Schrifttum Ibn Ḥafifs vorgelegen, so bietet SOBIEROJ mit der Edition des *Kitāb al-Iqtisād*, einer Schrift zur Novizenerziehung, die Darstellung einer vollständigen Schrift. An der Echtheit der Abhandlung, die in zwei Manuskripten überliefert wurde, dürften kaum Zweifel bestehen. Das literarische Genre des „Handbuchs zur Novizenerziehung“ ist recht zahlreich vertreten. Der Autor nennt als Beispiele neben Ibn Ḥafifs Schrift noch al-Muḥāsibīs *Ādāb an-nufūs* und *Bad’ man anāba ilā llāh*, al-Ḥakīm at-Tirmiḍīs *Ādāb an-naḥs* und *Manāzil al-qāsidīn*, as-Sulamīs *Manābiḡ al-‘arifīn*, al-Quṣayrīs *Waṣīyya* und *Tartīb as-sulūk*, al-Anṣārīs *Manāzil as-sā’irīn*, Pseudo-Kubrās (Anṣārīschüler) *Ādāb al-murīdīn* bzw. *Muḥtaṣar fi ādāb as-ṣūfiyya wa-s-sālikīn li-tarīq al-ḥaqq* sowie Abū n-Naḡīb as-Suhrawardīs *Ādāb al-murīdīn*. Das *Kitāb al-Iqtisād* unterscheidet sich jedoch von den anderen Schriften dieses Genres in mehrerlei Hinsicht. Zunächst einmal legt sein Verfasser offenbar geringeren Wert auf die Darlegung äußerer Verhaltensmaßregeln. Vielmehr geht es ihm um die spirituellen Haltungen, die für ihn die eigentlich wichtigen Punkte der Existenz eines Sufis sind. Desweiteren tritt die Bedeutung des Scheichs als Lehrer der Novizen zurück. Er erscheint bei Ibn Ḥafif als weiser Lehrmeister, aber weitergehende segensreiche Eigenschaften werden ihm nicht zugeschrieben. Als letztes Charakteristikum nennt SOBIEROJ die Beobachtung, daß Ibn Ḥafif fast nur aus Koran und Sunna zitiert, jedoch so gut wie nie aus den Schriften anderer Sufis.

Die Edition wurde auf der Grundlage der beiden erhaltenen Manuskripte Princeton Nr. 2654 und Pertev/Istanbul Nr. 652 (unvollständig) erarbeitet. Diese Edition samt kommentierter Übersetzung bezeichnet der Autor als einen Hauptschwerpunkt seiner Arbeit. Als anderen Hauptteil sieht er den Versuch, eine kritische Biographie Ibn Ḥafifs zu schreiben.

Dieser Einleitung folgt als Teil B. eine Darstellung zu Leben und Lehre Ibn Ḥafifs (S. 13–33). Dabei werden besonders Ibn Ḥafifs Auslegungen von Koranversen hervorgehoben, die as-Sulamī in seinen *Ḥaqqā’iq at-tafsīr* überliefert. Als weitere für die Forschung

- Schabeddin Mahmud
- ibn Davud ez-Zahiri
- Haraiti
- ibn Hafif
- Serrac. Rafi b. Ahmad
- Davud-i Antaki
- Bikar

Y

58. IBN FAHD (Shihāb al-Dīn a. l-Thana' Mahmūd b. Sul.[ou Salmān] al-Ḥalabī al-Dimāshqī), *Alanāzil al-ahbāb wa manāzil al-albāb*, éd. 'Abd al-Rahīm M. 'Abd al-Rahīm, Le Caire, diffusion Dār al-Ma'ārif, s. d. (d. l. 1989), 359 p.; 16,5x23,5 cm.

Pour l'A., m. 725/1345 (J.-C. Vadet, *L'esprit courtois en Orient...*, Paris, 1968, 8 *sub* Ḥalabī indique par erreur 644/1246, avec ms. AS 2407), *v. Gal*, II, 44; *S* II, p; 42-43; Kahh, XII, 167-68. Ahlwardt, 8369, donne la table des matières de l'ouvrage qui est parfois faussement attribué à Ibn al-Naqīb (al-Ḥ. b. Sāwar al-Kinānī, m. 687/1288, *v. Gal* S I, 467).

Parmi les ouvrages qui traitent de «l'amour courtois» et moins «courtois», et plus généralement de la passion amoureuse, on mentionnera notamment:

1. Ibn Dāwūd (a. Bakr M. al-Iṣfahānī, m. 297/909), *K. az-Zahra*, I, *The Book of the Flower*, éd. A. R. Nykl, en collaboration avec Ibr. Ṭūqān, Chicago, 1922 (Beyrouth, Imprimerie Catholique), 1932, 8+406 p.; réimpr. Bagdad, al-Muthannā, 1968; II, éd. Ibr. al-Sāmarrā'ī, Nūrī al-Qaysī, Bagdad, 1395/1975.

2. al-Kharā'itī (a. Bakr M. b. Ja'far al-Sāmarrī, m. 327/937, à Asca'on, *v. Gal* S I, 250), *K. I'tilāl al-qulūb*, Vadet, *op. cit.*, 8, a utilisé le ms. de Brousse Ulu cam. 1535.

3. al-Daylamī (a. l-Ḥ. 'A. b. M., disciple d'Ibn al-Khafīf, lequel est mort en 371/982, *v. Gal* S I, 359), *K. 'Atf al-alif al-ma'lūf 'alā l-lām al-ma'tūf* (*Le Livre sur l'inclinaison de l'alif uni sur le lām incliné*), éd. J.-C. Vadet, Le Caire, IFAO, («Textes et traductions d'auteurs orientaux», 20), 1962, 140 p.

4. al-Sarrāj (a. M. Ja'far b. A. b. al-Hus. al-Baghdādī al-Qārī, m. 500/1106, *v. Gal*, I, 431 et *S* I, 594-95), *Maṣāri' al-'ushshāq*, Constantinople, 1301/1883, al-Jawā'ib, 432 p. Nous ignorons si l'éd. A. Yūs. Najātī et A. Mursī Mashālī (*v. Mideo*, 3, n° 13, avec mention de l'ancienne éd. cairote), a été achevée.

5. al-Biqā'ī (Burhān al-Dīn a. l-Ḥ. Ibr. b. 'U. al-Ribā'ī al-Shāfi'ī, m. 885/1480, *v. Gal*, II, 142; *S* II, 177-78), *Aswāq al-ashwāq min maṣāri' al-'ushshāq*, «abrégé» du précédent. Vadet, *op. cit.*, 7, a utilisé le ms. d'Istamboul, Reis. 745.

6. al-Anṭākī (Dāwūd b. 'U. al-Ḍarīr; il vécut à Damas, au Caire et mourut à La Mecque en 1008/1599, *v. Gal*, II, 364 et *S*), *Taḏyīn al-aswāq bi-tafsīl tartīb aswāq al-'ushshāq*, Būlāq, avec en marge: Ibn a. Ḥajala (a. l-'Abbās A. b. Yahyā al-Tilimsānī, m. 776/1375, *v. Robson et Rizzitano*, *IEL*, III, 707-08), *Dīwān al-ṣabāba*, 1391/1874. Ce *Dīwān* appartient d'ailleurs également au genre, et il a été plusieurs fois édité. Ibn a. Ḥajala y cite le *Dīwān al-'āshiqīm* d'Ibn al-A'rābī (M. b. Ziyād, m. 231/846 ou autres dates, *v. Ch. Pellat*, *in EI*, III, 728-29) qui est probablement l'un des plus anciens recueils du genre (*v. Gal* S I, 180.).

S.427-429

28 EKIM 1995

Claude GILLIOT, "Textes Arabes Anciens Édités en Égypte au Cours Années 1990 à 1992" MIDEO (Melanges Institut Dominicaln d'Etudes Orientales du Caire), Vol.21, 1993 Louvain. pp.385-562.

334. IBN ḤAFĪF, Abū 'Abdallāh Moḥammad. « Resāle-ye Šaraf al-fuqarā' ». Be kūšeš-e Fāṭeme 'Alāqe, *Ma'āref*, 16, 1 (1378/1999), pp. 98-132.

Édition du traité d'Ibn Ḥafif (voir à son sujet J. C. Vadet, « Ibn Khafif / al-Shirāzī », *Encyclopédie de l'Islam*², vol. 3, 1971, pp. 846-7) sur la pauvreté, sur la base d'un manuscrit unique. Le traité a été écrit en arabe, traduit ensuite en persan par un nommé 'Abd al-Raḥīm b. Moḥammad b. Maḥmūd. Il s'agit d'un recueil de versets coraniques, de *ḥadīṭ* et de témoignages d'autorités sur la supériorité de la pauvreté. C.F.

Ibn Ḥafif

SONRE
SONRE

103 MARI 2004

5. DAFTARY, Farhad & MERI, Josef W. (eds.). *Culture and Memory in Medieval Islam. Essays in Honour of Wilferd Madelung*. London, I.B. Tauris, in association with the Institute of Ismaili Studies, 2003, 464 p., fig., bibliogr., index.

Rassemble en trois parties 17 articles sur le thème de la mémoire, de la mémorisation ou de la commémoration, précédés d'une bibliographie de l'œuvre de Wilferd Madelung (pp. 8-40).

I. The Transmission of Knowledge: G. Makdisi, « Universities, Past and Present » : compare le développement des institutions d'enseignement supérieur en Orient et en Occident ; S. Schmidtke, « The ijāza from 'Abd Allāh b. Sālih al-Samāhijī to Nāsir al-Jārūdī al-Qatīfī: A Source for the Twelver Shi'i Scholarly Tradition of Bahrayn » ; Martin J. McDermott, « Abu'l-Husayn al-Basrī on God's Volition » : l'A. traite ce point à travers les ouvrages de deux de ses disciples, le mu'tazilite al-Malāhimī al-H'arazmī (m. 1141) et le shi'ite imamite Saḍīd al-Dīn al-Himmasī al-Rāzī (m. 1204) ; A. J. Newman, « Between Qumm and the West: The Occultation According to al-Kulaynī and al-Kātib al-Nu'mānī » : alors que Kulaynī puise chez les traditionnistes de Qumm, le recueil d'al-Nu'mānī reflète l'effort de la communauté shi'ite extérieure pour rassembler d'autres ḥadīḡ ; E. Savage-Smith, « Memory and Maps » (cf. c.r. n° 207) ; Wadād al-Qādī, « Abu Ḥayyan al-Tawhīdī: A Sunni Voice in the Shi'i Century » : des passages d'Abū Ḥayyān al-Tawhīdī, cités ou paraphrasés par l'A., montrent l'ascendance du shi'isme dans les cercles lettrés de Rey et Bagdad au 10e s. (exemples de controverses sur des points d'histoire et de théologie) mais aussi en milieu plus populaire (anecdotes vécues) et fournissent un témoignage sur le climat socio-culturel de l'époque par un sunnite navré et irrité de constater l'influence des admirateurs fanatiques d'Ali.

II. Memorializing, Remembering and Forgetting : E. L. Daniel, « Bal'amī's Account of Early Islamic History » : l'A. met en évidence la valeur historiographique du texte de Bal'amī, détaille plusieurs passages significatifs où il diffère de Ṭabarī, en particulier sur la question de la chronologie, et rappelle que Bal'amī s'oppose à la vision implicite d'une fin du monde imminente ; J.N. Bell, « 'Say it Again and Make Me Your Slave': Notes on al-Daylamī's Seventh Sign of Man's Love for God » : parmi les dix signes de l'amour de l'homme pour Dieu énumérés par 'Alī b. Muḥammad al-Daylamī (10e s., élève d'Ibn Hafif), le septième est le plaisir ressenti par le mystique lorsqu'il est appelé par quelqu'un d'autre à

Wilferd Madelung
Medrese Bahrayn
Hasan Basri
Kulaynī
Tawhīdī (Abū Ḥayyān)
Bal'amī (Ebn 'Alī)
Daylamī
Ibn Hafif

MADDE YATIRILANDIKTAN SONRA SELEN DOKÜMAN

Muhammad bin Hafif
Ibn Kutaybe
Ibn Tūmart
Kāshif
Alī b. al-Husaynī
Herat

se souvenir du Bien-aimé. Daylamī commente cette étape en citant deux ḥadīḡ évoquant l'un Abraham, l'autre le Prophète. L'A. montre le parti qu'a su tirer Daylamī de ces deux histoires, et la façon dont elles sont présentées et interprétées par d'autres auteurs ; J. Bray, « Lists and Memory: Ibn Qutayba and Muḥammad b. Ḥabīb » ; D. J. Wasserstein, « A Jonah Theme in the Biography of Ibn Tūmart » ; A. Amanat, « Meadow of the Martyrs: Kāshif's Persianization of the Shi'i Martyrdom Narrative in the Late Tīmūrid Herat ».

III. Commemorating Rulers, Dynasties and Conquests : M. L. Bates, « Khurāsānī Revolutionaries and al-Mahdī's Title » (cf. c.r. n° 184) ; L. Treadwell, « Shāhānshāh and al-Malik al-Mu'ayyad: The Legitimation of Power in Samānid and Būyid Iran » (cf. c.r. n° 214) ; I. K. Poonawala, « The Beginning of the Ismaili Da'wa and the Establishment of the Fatimid Dynasty as Commemorated by al-Qādī al-Nu'mān » ; P. E. Walker, « Purloined Symbols of the Past: The Theft of Souvenirs in the Rivalry between the Abbasids and Fatimids » ; S. A. Arjomand, « Conceptions of Authority and the Transition of Shi'ism from Sectarian to National Religion in Iran » ; P. Smoor, « 'Umāra's Poetical Views of Shāwar, Dirghām, Shīrkūh and Salāh al-Dīn as Viziers of the Fatimid Caliphs ».

M.G.

27 NISAN 2004

(١) كتاب اختلاف الناس في الروح *

IBN HAFIF

(٢) كتاب المعتقد الصغير *

(٣) كتاب المعتقد الكبير *

لأبي عبد الله: محمد بن خفيف بن اسفكشاد الشيرازي الصوفي (ت ٣٧١هـ)
ذكرها البغدادي (٥) .

وقد أفاد شيخ الإسلام ابن تيمية رحمه الله في الفتوى الحموية الكبرى ص
١١١-١٢٩ ، وابن القيم في اجتماع الجيوش الإسلامية ص ٢٧٧-٢٧٨ من كتاب
للشيخ محمد بن خفيف في العقيدة سماه شيخ الإسلام وابن القيم اعتقاد التوحيد
بإثبات الأسماء والصفات ، ونقل شيخ الإسلام ابن تيمية رحمه الله يشير إلى أن
الكتاب كبير فهو إما أن يكون كتاب المعتقد الكبير وإما أن يكون كتابا آخر في
العقيدة والله أعلم .

(٥) هدية العارفين ٤٩/٢ - ٥٠ .

محمد أبو بكر بن علي ، استد راقات علي تاريخ التراث العربي ، قسم
العقيدة ، الجزء الثالث ، جدة 1422. ص. 349 . ISAM 90256..

27 NISAN 2014

سنة 1435 هـ

(١) كتاب آداب المريدين *

(٢) كتاب شرف الفقراء على الأغنياء *

(٣) كتاب الفضائل وجامع الدعوات والأذكار *

(٤) كتاب فضل التصوف * IBN HAFIF

لابن خفيف الشيرازي - محمد بن خفيف بن اسفكشاد الشيرازي أبو عبد الله

الصوفي (ت ٣٧١هـ)

ذكرها البغدادي (٥) .

(٥) هدية العارفين ٤٩/٢ . ٥٠٠